

Ce n-a reușit cutremurul am reușit noi, oamenii...

MONICA MĂRGINEANU-CÂRSTOIU

„Această casă a fost construită de arhitectul Grigore Cerchez în anul 1888”. Aceste cuvinte aveau, desigur, menirea să amintească știutorilor și neștiutorilor că edificiul răspândind o discretă aură de semeție care li se prezenta în fața ochilor, reprezenta ceva mai mult decât o casă oarecare, după cum cel care îl ridicase nu fusese un constructor de rând. Placa memorială, care consfințea și faptul că o anume posteritate acceptase ca firească orânduirea clădirii printre monumentele istorice ale Bucureștiului și ale țării întregi, nu și-a putut împlini respectiva menire decât până în anul 1977, puține zile după cutremurul din 4 martie. De urmările grave ale acelui cutremur, suficient sieși pentru a răni inima Bucureștiului, s-a profitat cu o insidiozitate care s-a vrut, poate, abilă, dar a cărei perversitate intrinsecă putea fi corect resimțită de orice om normal. S-a profitat, deci, pentru a se experimenta posibilitatea de batjocorire și viitoare pustiire a capitalei țării. Momentul fusese propice, venise chiar ca o sinistă mană cerească, pentru că ce putea fi mai firesc decât, printre atâtea altele, să mai cadă ici-colo și vreo biserică sau cine mai știe ce alt tip de clădire?! Doar un cutremur nu-și alege victimele numai printre acelea neînscrise în listele oficiale ale monumentelor istorice... Cu totul paradoxal, la capitolul edilitar cutremurul din '77 a fost, totuși, mai selectiv decât „primul miner” al țării: cu toate că atinsese biserica Enei și fosta locuință personală a lui Grigore Cerchez (la acea dată sediu al Uniunii Artiștilor Plastici), lăsându-le avariate, le-a lăsat, totuși, în picioare. Ceea ce a urmat ne-a pus la încercare capacitatea de a reacționa în fața unui alt vandalism, de data aceasta la propriu, capacitate care, trebuie să recunoaștem, în pofida unor excepții, s-a dovedit practic nulă. Pus în practică cu o remarcabilă viteză de execuție și escamotare, acest act de vandalism nu avea să rămână un unicat, el anunțând, de fapt, apropiata dezlănțuire a acelei uriașe pofte distrugătoare care va însoți mania de a construi a fostului dictator.

Dacă s-a profitat de cutremur pentru a stinge memoria materială a bisericii Enei, grozăvia putea fi eventual decriptată ca reflex al urii patologice față de orice semn de dăinuire a credinței creștine în această țară; pentru demolarea casei lui Cerchez, atât de puțin „agresivă” ideologic prin însăși destinația sa, a fost necesar mult mai puțin. Având ghinionul de a fi aliniată pe unul din flancurile traseului oficial, prezența ei era mai ușor de remarcat printre vecinătăți datorită nu doar pitorescului neogotic etalat de fațade (care, oricum, se impuneau prea „boierește” pentru gustul oficial) ci, pur și simplu, dezavantajului de a țâșni foarte pictural în ambianța locului prin contrastul de culoare mediat de cărămida aparentă care-i anima suprafețele. Acest complex arhitectural (pentru că de un complex era vorba, pe lângă locuința propriu-zisă, înzestrată cu o frumoasă curte interioară, existând și un mai restrâns, dar nu mai puțin pitoresc edificiu destinat anexelor cu remize la parter) nu putea fi, deci, estompat nici chiar de viteza revoluționară a convoiului prezidențial și reușea, vai, să irite retina de gradul zero a primului președinte. În consecință, clădirea astfel vinovată a fost demolată. Ca o culme a ironiei, pentru unii, sau, pentru alții, ca un palid semn dinspre o lume care nu se lăsa prea ușor prădată, micul edificiu cu turn al remizelor a

mai dăinuit o vreme, uitat de furia demolatorilor sau numai ca urmare a vreunui capriciu obscur, pentru ca mai târziu să nu mai rămână piatră peste piatră... Locul însuși, rămas o vreme în condiția sa de firească paragină, a urmat apoi a fi sufocat prin ridicarea unor blocuri nădușind de absența oricărei inspirații artistice și care au anihilat șansa acestei zone din vechiul Pod al Mogoșoaiei de a mai participa vreodată la istorie printr-o arhitectură demnă de sine.

Dacă am amintit însă despre „erostrații zilei”, este locul să amintim, mai ales, despre constructor. Nu îndoiala că cele legate de numele său n-ar fi cunoscute ne îndeamnă la o cât de succintă rememorare, ci aceea că, amintind în exclusivitate răul, memoria binelui s-ar păstra intactă. În deplin contrast cu demolatorii, arhitectul Grigore Cerchez (1850–1927)¹ s-a străduit întru folosul valorilor noastre culturale, dintre care monumentele de arhitectură defineau în concepția sa momente însemnate ale civilizației, nu doar naționale dar și general europene. Vocația de constructor l-a integrat în acea primă pleiadă de arhitecți români care, după ce studiaseră în occident, „unde pe lângă cunoștințele profesionale învățaseră și cultul ce aveau străinii pentru monumentele lor”, se reîntorseseră în patrie și vor purcede la deschiderea unui capitol cu totul nou în istoria arhitecturii românești, „dând semnalul unei renașteri întemeiată pe monumentele istorice și naționale, luptând pentru restaurarea și conservarea lor”². Într-adevăr, Grigore Cerchez a fost de o rară consecvență în această privință nu numai ca arhitect practician și „scriitor” de arhitectură, dar și ca îndrumător al mai tinerelor generații, mai întâi la Școala Națională de Poduri și Șosele, apoi la Școala Superioară de Arhitectură, unde a predat o vreme cursul de construcții, după ce, împreună cu Ion Mincu și Ermil Pangrati, îi fusese mai întâi – în 1897 – membru fondator. Mai ocupase și funcția de inginer șef al orașului, în serviciul primăriei, și se pare că în această calitate a realizat primul studiu modern de sistematizare a capitalei (utilizând planul Bucureștiului executat de Marele Stat Major în 1899), cu efecte atât de meritorii, încât Nicolae Iorga va putea spune în 1927, pentru a comemora excepționala activitate a arhitectului, că „a rostit cuvântul de sistematizare rămas cuvânt și până azi”. Opera acestui arhitect prodigios se arată ca profund reprezentativă nu numai prin arhitecturile sale originale, ci și prin respectul pentru arhitectura românească veche, respect exprimat nu prin verbiage demagogic, ci prin fapte de cultură. Lui Grigore Cerchez îi datorăm pe lângă refacerea vechii case boierești Plagino-Dissescu (Calea Victoriei), restaurarea palatului Cantacuzino de la Zamora, amenajările (azi practic expulzate) de la palatul Cotroceni, și salvarea unor lăcașuri de cult, monumente esențiale ale creștinismului românesc. Este suficient să amintim aici restaurarea bisericii lui Matei Basarab de la Mănăstirea Zlătari sau, mai ales, a Bisericii Domnești

¹ Despre activitatea arhitectului Grigore Cerchez V. Nicolae Lupu, Grigore Cerchez, vol. I-II, 1970, mss. la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu”, București (inclusiv lista exhaustivă a clădirilor pe care le-a proiectat sau restaurat. v. și Monica Mărgineanu-Cârstoiu, *Romantismul în arhitectură*, București, 1990, p. 205-221,

² I. Traianescu, „Stilul românesc”, *Artele frumoase*, 1992, I, 6, p. 73-76

1 Graficianul Sergiu Dinculescu a fotografiat, înainte de demolare, fostul sediu U.A.P., fostă locuință a lui Grigore Cerchez, edificiu care chiar în acel moment era pregătit să devină un „fost” monument istoric. Dragostea de neuitare și bunăvoința *activă* a lui Sergiu Dinculescu ne-au făcut posesorii acestor fotografii pe care, conform dorinței lui, le publicăm aici.

din Curtea de Argeș pentru a înțelege câtă dreptate a avut Dimitrie Onciul să dorească a fi emisarul recunoștinței generale atunci când a rostit binecunoscutul său elogiu la adresa lui Grigore Cerchez: „Dacă azi avem fericirea de a ni se fi păstrat, în monumentele sfinte ce ne-au lăsat strămoșii, comoara de artă din biserica Domnească din Curtea de Argeș scăpată de la pieire, aceasta o datorăm în mare parte unui om care, fără a face zgomot de reclamă în jurul numelui său, dar cu devotamentul, cu dragostea și conștiința omului ce se dedică unei opere de bine, a restaurat acel monument neprețuit [...] Prin această operă națională, G. Cerchez a binemeritat de la țară și de la istoria noastră și cea mai mare mulțumire și recunoștința o găsește în opera însăși”.

Atât de mult a binemeritat de la țară, încât clădirea destinată de el însuși să-i fie locuință a fost demolată, în loc să-i fie dedicată, bunăoară, ca muzeu de arhitectură. Nu numai respectul pentru creatorul însuși ar fi trebuit să împiedice o atitudine devastatoare, dar

2. O mărturie devenită ineficace...

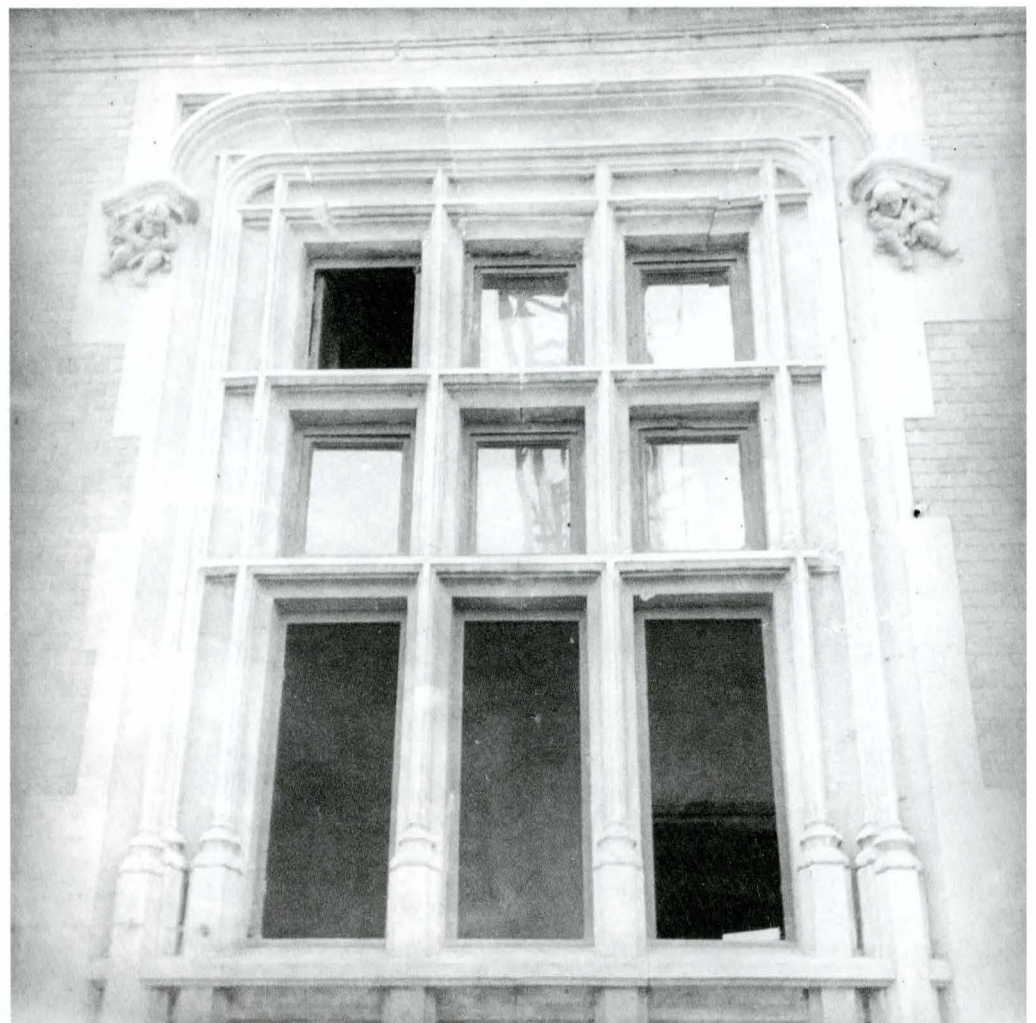
3. Stilizări în claviatură neogotică (transfigurând ideea arcelor aplatizate sau în mâner de coș, modenaturilor, consoletelor și capitelor de sorginte medievală) în viziunea „moderatoare” a lui Grigore Cerchez.

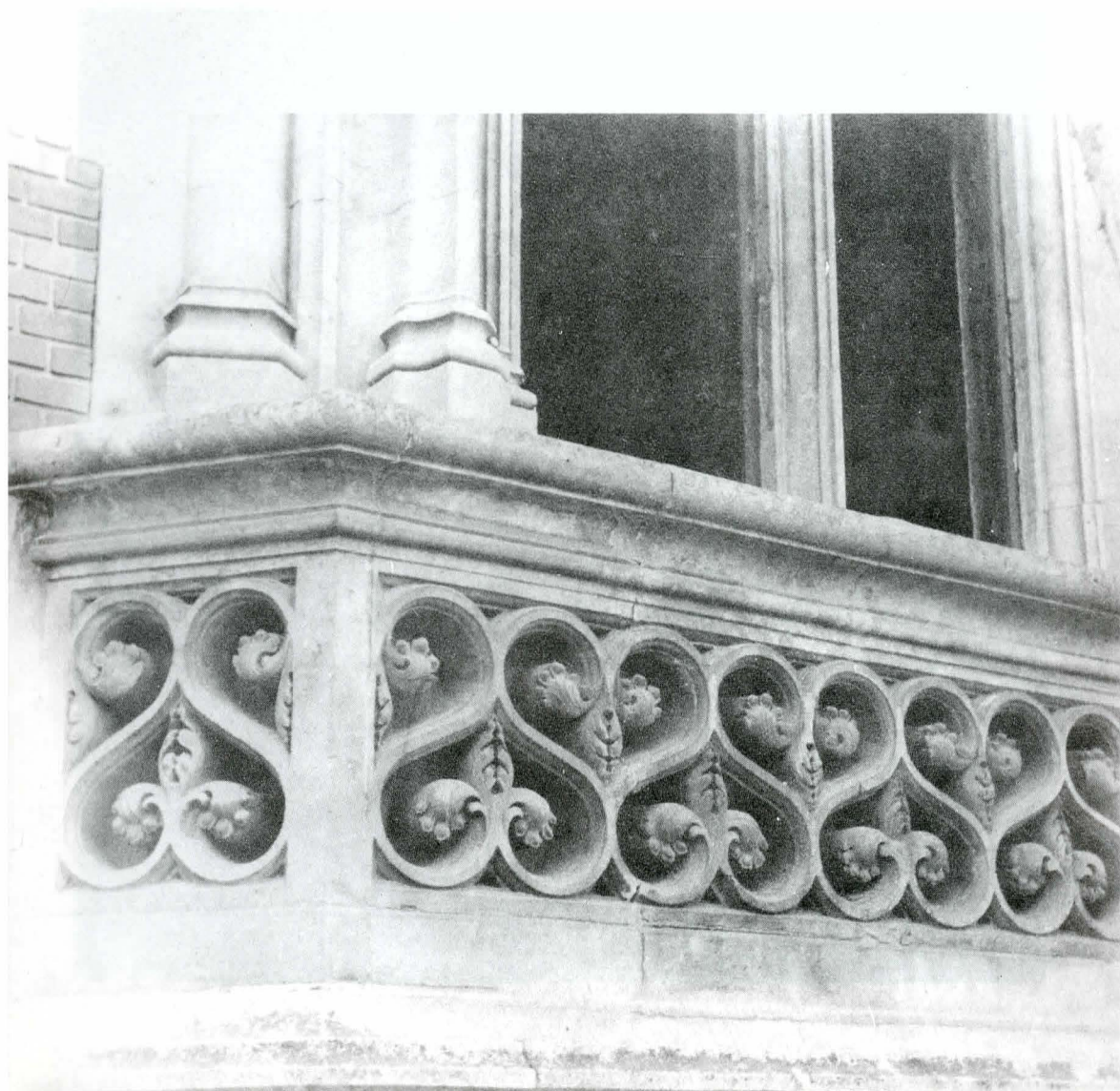
4. Un gol de intrare tratat asemenea unui miniportal cu arce perspectivă, ancadrament flamboyant, pînăcluri și fleuroane.

5. Și în tratarea acestui gol de fereastră stilizarea domină memoria de tip arheologic, fără să stingă însă semnul fantast al minusculelor consolete antropomorfe.

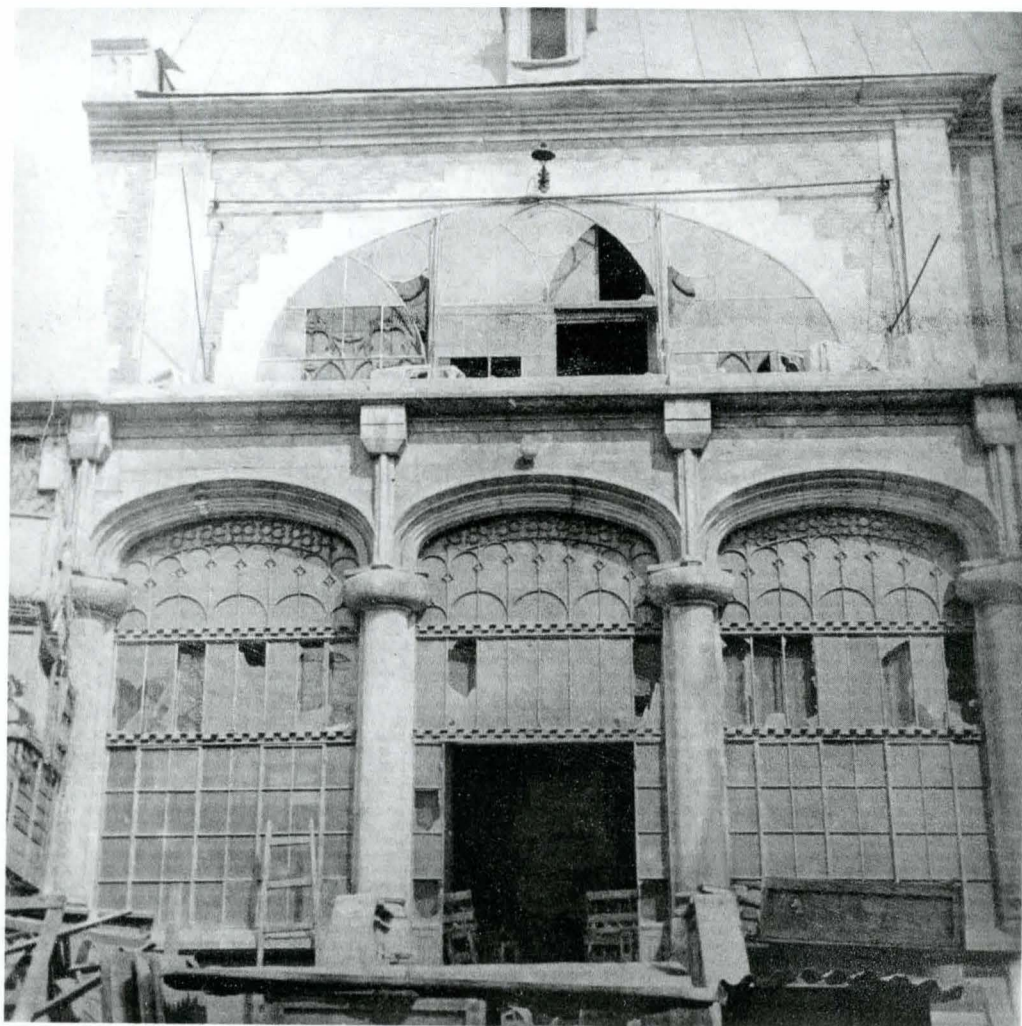
6. Încrângături vegetale medievalizante structurând decorul unei console de pilastru, de asemenea decorativ.

7. Parapet de fereastră cu ajururi neogotice.

8. Vedere din curtea interioară a suitei de goluri (cu arce amintind mânerul de coș și pilaștri cu capitele „ciupercă”), tratate asemenea unei galerii închise cu vitraje ample.

9. Pasiunea lui Grigore Cerchez pentru arhitectură ca „artă de spațiu” se poate citi în caracterul sculptural al acestui spațiu interior. Se materializează aici preferința lui pentru spațiile ample, deschise spre exterior prin extinse suprafețe vitrate, acoperite cu bolti eliptice țesute din grinzi și lambriuri de lemn decorate.

și valoarea în sine a edificiului. Aceasta făcea parte din acea serie de clădiri prin care Cerchez, adaptând ambianței urbane modalități stilistice inspirate de romantismul și istorismul atât de caracteristice unei anume secvențe a secolului al XIX-lea încerca de fapt, în manieră specifică, o experiență de „europenizare” a Bucureștiului. Și în această clădire, deci, se putea regăsi alături de respectul firesc pentru logica constructivă – secundată de o cu totul remarcabilă pasiune pentru echilibrarea materialelor – ideea unei sensibile spiritualizări a formelor, care o făcea atât de expresivă în toate ale sale, fie că era vorba de

spațiile interioare centrate de amplul salon de recepție cu bolțile sale eliptice din lemn sculptat, de perspectivele mereu surprinzătoare ale elegantelor scări interioare, de stilizările decorative temperat goticizate, fie de pregnanța sobră a modelării spațiale a volumelor în ansamblul lor... Prin această arhitectură care a dispărut, încă o secvență de istorie a fost ștearsă, încă o mărturie a cursivității noastre europene a fost distrusă și, trebuie s-o spunem, oricât am fi devenit de insensibili, memoria unui creator a fost întinată.

10. Bolta eliptică cu lambriuri decorative a marelui salon (sala de consiliu a UAP), cu locul din care s-au desprins unele din consolele figurative (așa-numitele „capitele masonice”).

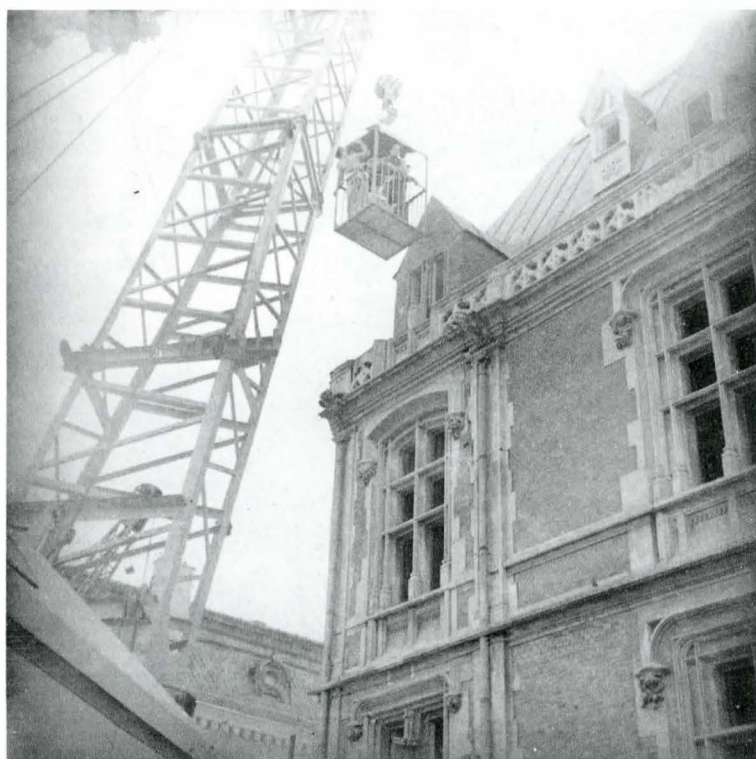
11-12. „Capiteluri masonice” prăbușite și încărcate parcă de premoniția condamnării lor la moarte...

13. Această macara nu va fi utilizată pentru restaurare...

14. ...după cum nici aceste bărne nu vor sprijini cu folos...

15. Paragini prevestind un viitor apropiat.
16. Acest tip de imagini va deveni emblematic pentru „epoca de aur” și, din păcate, nu numai pentru ea...

Din păcate, cel puțin în cazul monumentelor de arhitectură, recunoașterea răului deja făcut a venit prea târziu sau n-a mai venit deloc. Nici un optimism nu ne este permis în această privință, dacă nu vrem să ne trezim cândva, mâine, incapabili de a ne mai recunoaște urmele pașilor prin istorie. Germenii distrugerii care însoțesc întotdeauna mania de a construi n-au fost eradicați o dată cu dispariția lui Ceaușescu.

Ei sunt remanenți și pot redeveni activi oricând, dar mai ales atunci când un elan constructiv este secondat de ignoranță sau când cel care decide asupra vieții sau morții unui monument istoric crede că menirea lui personală este mai curând aceea de a hotărî *cum ar fi trebuit* să arate un monument de arhitectură aparținând trecutului decât aceea de a-l înțelege. Fără să deschidem aici un capitol (dealtfel foarte necesar) al istoriei distrugerilor, ne place sau nu, trebuie să

recunoaștem că în această privință avem din plin a ne teme. „În orice parte ne-am îndrepta privirile, nu ne-am putea opri să constatăm că acolo unde culpabila indiferență nu s-a arătat, lăsând în desăvârșită părăsire resturile din timpii îndepărtați [...] a venit însă restauratorul care și-a arătat măiestria prin a *dărâma sub pretextul de refecțiune*; nu ne putem mira de atâtea clădiri ce au dispărut, revenind unele dintr-însele sub formă cu totul nouă, scălâmbată întotdeauna și fără ca nici o slabă reamintire să poată veni cuiva de ceea ce era altădată edificiul anterior... Să ne oprim a mai profana scumpe rămășițe lăsate nouă moștenire, să începem a ne ocupa de dănele, să ieșim în fine din nepăsarea ce arătăm”. Aceste rânduri au fost scrise de arhitectul Ștefan Ciocârlan în anul 1890!...

³ Ștefan Ciocârlan, „Clădirile vechi”, *Analele arhitecturii și ale artelor cu care se leagă*, 1890, I, p. 13-15.

